

RAAP-NOTITIE 4499 (herziene eindversie)

Bestemmingsplangebied De Zilk

Gemeente Noordwijkerhout

Archeologisch vooronderzoek: een bureauonderzoek

Archeologisch Adviesbureau

4000 voor Chr.

3750 voor Chr.

2200 voor Chr.

700 voor Chr.

150 na Chr.

320 na Chr.

250 na Chr.

1650 na Chr.

Colofon

Opdrachtgever: gemeente Noordwijkerhout

Titel: Bestemmingsplangebied De Zilk, gemeente Noordwijkerhout; archeologisch
vooronderzoek: een bureauonderzoek

Status: herziene eindversie

Datum: 5 juni 2013

Auteur: *drs. S. Warning*

Projectcode: DZBP

Bestandsnaam: NO4499_DZBP.doc

Projectleider: drs. S. Warning

ARCHIS-vondstmeldingsnummers: niet van toepassing

ARCHIS-waarnemingsnummers: niet van toepassing

ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer: 53770

Bewaarplaats documentatie: RAAP West-Nederland

Autorisatie: drs. R.S. Kok

Bevoegd gezag: gemeente Noordwijkerhout

ISSN: 0925-6369

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V.

Leeuwendeldseweg 5b

1382 LV Weesp

Postbus 5069

1380 GB Weesp

telefoon: 0294-491 500

telefax: 0294-491 519

E-mail: raap@raap.nl

© RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V., 2013

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V. aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Samenvatting

In opdracht van de gemeente Noordwijkerhout heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau in september en oktober 2012 een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor het nieuw op te stellen Bestemmingsplan De Zilk in de gemeente Noordwijkerhout.

Op basis van het bureauonderzoek kan voor de Zilk een gespecificeerde archeologische verwachting opgesteld worden. Uit de resultaten blijkt dat de verwachting zoals deze is opgesteld voor de archeologische beleidsadvieskaart gemeente Noordwijkerhout, gehandhaafd kan blijven. De Zilk ligt grotendeels op een ingesloten strandvlakte met mogelijk duin- en strandwalresten (AWV8). Voor deze zone geldt een lage archeologische verwachting voor vindplaatsen vanaf het Neolithicum. De oost- en westrand van De Zilk liggen op een strandwal (AWV3). Voor de strandwal geldt een hoge archeologische verwachting voor vindplaatsen vanaf het Neolithicum. Tussen de oostelijke strandwal en de strandvlakte ligt een zone met een deels afgegraven strandwal met een kalkrijke top (AWV5) en een deels afgegraven strandwal met een kalkloze top (AWV4). Ook rondom de Lijsterbesstraat ligt een zone met een deels afgegraven strandwal met een kalkloze top (AWV4). Voor beide gebieden (AWV4 en AWV5) geldt een middelmatige archeologische verwachting voor vindplaatsen vanaf het Neolithicum. In De Zilk is bijna geen historische bebouwing aanwezig. De uitzondering vormt boerderij Regenvliet. Rondom deze boerderij kunnen bewoningsresten uit de Nieuwe tijd aanwezig zijn.

Op basis van de resultaten van dit onderzoek wordt aanbevolen om in het bestemmingsplan de voorschriften over te nemen zoals opgesteld op de archeologische beleidsadvieskaart van de gemeente Noordwijkerhout (Schute, 2007). Als aanvulling wordt geadviseerd om bij de eerstvolgende herziening van het bestemmingsplan Buitengebied waarbinnen het perceel van boerderij Regenvliet ligt de eisen over te nemen zoals deze gesteld worden aan een historische kern (archeologisch onderzoek bij bodemingrepen dieper dan 30 cm -Mv en groter dan 50 m²; figuur 4).

Dit onderzoek doet uitspraken over de (verwachte) aanwezigheid van archeologische waarden in het plangebied. Gemeenten zijn sinds 1 januari 2012 ook verplicht om bij het opstellen en beoordelen van ruimtelijke plannen rekening te houden met cultuurhistorische waarden; daarover doet dit rapport echter geen uitspraken. Desgewenst kunnen wij u adviseren over de omgang met cultuurhistorische waarden.

Inhoudsopgave

Samenvatting.....	3
Inhoudsopgave.....	4
Administratieve gegevens.....	5
1 Inleiding.....	6
1.1 Aanleiding	6
1.2 Ligging van het plangebied	6
1.3 Planomschrijving	6
1.4 Doel- en vraagstelling	6
1.5 Kwaliteit	7
2 Bureauonderzoek.....	8
2.1 Methode.....	8
2.2 Aardkundige situatie	8
2.3 Bewoningsgeschiedenis	9
2.4 Archeologie	11
2.5 Bodemverstoringen.....	12
2.6 Gespecificeerde archeologische verwachting	12
3 Conclusies en aanbevelingen	14
3.1 Conclusies	14
3.2 Aanbevelingen.....	14
Literatuur.....	15
Gebruikte afkortingen.....	16
Overzicht van figuren, tabellen en bijlagen.....	17

Administratieve gegevens

Projectcode	DZBP	
ARCHIS-onderzoeksmelding	53770	
Type onderzoek	bureauonderzoek	
Opdrachtgever	gemeente Noordwijkerhout	
Contactpersoon	mevrouw M. Zonneveld	
Onderzoekskader	herziening bestemmingsplan	
Locatie	<i>Plaats</i>	De Zilk
	<i>Gemeente</i>	Noordwijkerhout
	<i>Provincie</i>	Zuid-Holland
	<i>Oppervlakte plangebied</i>	circa 25 ha
	<i>Kaartblad</i>	24H
	<i>Centrumcoördinaat</i>	97.501/479.725
Bevoegde gezag	gemeente Noordwijkerhout	
Contactpersoon	mevrouw M. Zonneveld	
Onderzoeksperiode	september en oktober 2012	
Afbakening onderzoeksgebied	tijdens het bureauonderzoek is het plangebied inclusief een zone van 500 m rondom het plangebied onderzocht.	
ARCHIS-vondstmelding	niet van toepassing	
ARCHIS-waarneming	niet van toepassing	

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

In opdracht van de gemeente Noordwijkerhout heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau in september en oktober 2012 een archeologisch bureauonderzoek (BO) uitgevoerd ten behoeve van het nieuw op te stellen bestemmingsplan De Zilk in de gemeente Noordwijkerhout. Op de archeologische beleidskaart van Noordwijkerhout ligt het plangebied in verschillende categorieën (Schute, 2007). Van oost naar west ligt het plangebied in AWW3 (figuur 1: rood), AWW5 (lichtgeel), AWW4 (geel) en AWW8 (groen).

1.2 Ligging van het plangebied

Het plangebied omvat de gehele bebouwde kom van De Zilk en heeft een omvang van circa 25 ha (figuur 2). Volgens de geraadpleegde topografische kaart en het Actueel Hoogtebestand Nederland (<http://www.ahn.nl/>) varieert de huidige maaiveldhoogte in De Zilk van 0,2 tot 2,1 m +NAP.

1.3 Planomschrijving

Voor het plangebied wordt een nieuw consoliderend bestemmingsplan opgesteld.

1.4 Doel- en vraagstelling

De doelstelling van het bureauonderzoek is het verwerven van informatie over bekende of verwachte archeologische waarden binnen het plangebied aan de hand van bestaande bronnen teneinde een gespecificeerde archeologische verwachting op te stellen. Op basis van de onderzoeksresultaten is vervolgens in hoofdstuk 3 een advies gegeven over de omgang met eventueel aanwezige archeologisch relevante geo(morfo)logische eenheden of archeologische resten.

Onderzoeksvragen:

1. Welke gegevens met betrekking tot archeologische waarden zijn reeds over het plangebied bekend?
2. Hoe ziet de geologische/bodemkundige opbouw van het plangebied eruit?
3. Zijn in het plangebied archeologisch relevante geo(morfo)logische eenheden of archeologische resten aanwezig die (mogelijk) bedreigd worden door de geplande inrichting?
4. Welke methoden zouden bij het archeologisch vervolgonderzoek ingezet kunnen worden?
5. Op welke manier dient bij eventuele graafwerkzaamheden met archeologische waarden te worden omgegaan?

1.5 Kwaliteit

Het onderzoek is uitgevoerd volgens de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA, versie 3.2), beheerd door de Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer (SIKB; www.sikb.nl). Voor de in deze notitie genoemde geologische en archeologische perioden wordt verwezen naar tabel 1. Daarnaast is achter in dit rapport een lijst met gebruikte afkortingen opgenomen.

2 Bureauonderzoek

2.1 Methode

Tijdens het bureauonderzoek wordt aan de hand van verschillende bronnen informatie verzameld om inzicht te krijgen in de genese van het landschap, de (lokale) opbouw van de bodem en de sporen die de mens in het landschap heeft achtergelaten.

Om een indruk te krijgen van het voormalige landschap is onder andere gebruik gemaakt van verschillende geologische, geomorfologische en bodemkundig kaarten. Voor informatie omtrent het reliëf in en rondom het plangebied is het Actueel Hoogtebestand van Nederland (AHN) geraadpleegd (www.ahn.nl). Om de bekende archeologische gegevens te inventariseren, zijn de beleidsadvieskaart van de gemeente Noordwijkerhout, de Cultuurhistorische Hoofdstructuur (CHS) van de provincie Zuid-Holland, de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW) en het Archeologisch Informatie Systeem (ARCHIS II) van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed geraadpleegd. Om inzicht te krijgen in de aanwezigheid van eventuele bebouwing en/of bodemverstorings in het plangebied zijn onder andere historisch kaartmateriaal (www.watwaswaar.nl) en het Bodemloket (www.bodemloket.nl) geraadpleegd. Voor een volledig overzicht van de geraadpleegde bronnen wordt verwezen naar de literatuurlijst achter in dit rapport.

2.2 Aardkundige situatie

Het plangebied maakt landschappelijk gezien deel uit van de kuststrook. In de ondergrond van deze kuststrook komen afzettingen voor die worden gerekend tot de Oude Duin- en Strandzanden (ODS; tegenwoordig Formatie van Naaldwijk, resp. Laagpakket van Schoorl en Laagpakket van Zandvoort). Kenmerkend voor de kuststrook zijn de zogenaamde strandwallen: de zee voerde zand aan dat parallel aan de kustlijn werd afgezet, waardoor zich geleidelijk een strandwal vormde. Zodra de strandwal ruim boven gemiddeld hoogwater uitkwam, viel deze droog en werden onder invloed van de wind lage duinen gevormd. Soms zijn in de duinen meerdere donkergekleurde bodemlagen aanwezig, van elkaar gescheiden door lichtgele of lichtgrijze lagen stuifzand. Deze donkergekleurde lagen vertegenwoordigen rustfasen in de duinontwikkeling; het duinoppervlak raakte begroeid waardoor bodemvorming kon optreden. Gedurende deze perioden was bewoning in principe mogelijk (Zagwijn, 1986). De oudste strandwallen in West-Nederland liggen circa 8 km ten oosten van de huidige kustlijn en hebben zich waarschijnlijk vanaf circa 4800 voor Chr. gevormd (Van der Valk, 1992). Vanaf circa 3900 voor Chr. verplaatste de kust zich in westelijke richting door de vorming van nieuwe strandwallen. De kustuitbreiding duurde tot ongeveer het begin van de jaartelling en resulteerde in een 6 tot 10 km brede kuststrook, bestaande uit een reeks strandwallen met daartussen lager gelegen strandvlakten. Wanneer ze niet zijn afgegraven (meestal wel het geval), ligt de top van deze strandwallen op circa 4 à 5 m +NAP. De strandvlakten liggen net beneden NAP (Berendsen, 1998; Zagwijn, 1986).

Geo(morfo)logie

De Zilk ligt grotendeels in een ingesloten strandvlakte al dan niet met vervlakte duinen (DLO-Staring Centrum, 1993: code 2M40). Het oostelijke deel van De Zilk ligt deels op een met duinen bedekte strandwal waarop ook Noordwijk-Binnen en Noordwijkerhout liggen en deels op een vlakte ontstaan door afgraving en/of egalisatie van duinen/strandwal (DLO-Staring Centrum/RGD, 1993: codes 4k39 en 2M49). Deze strandwal is gevormd rond 2200 voor Chr. (Van Heeringen, Van der Velde & Van Amen, 1998). Ook het westelijke deel van De Zilk ligt in een vlakte door afgraving en/of egalisatie van duinen/strandwal (DLO-Staring Centrum/RGD, 1993: code 2M49). Deze strandwal is omstreeks 2300-1400 voor Chr. ontstaan (Salman e.a., 2011). Het afgraven en egaliseren van de strandwallen is in het kader van de bloembollenteelt gebeurd. Op het AHN is de westelijke strandwal bij De Zilk duidelijk herkenbaar. De oostelijke strandwal is niet aan het verschil in maaiveldhoogte te herkennen. Deze is zeer waarschijnlijk (deels) afgegraven (www.ahn.nl/viewer).

Bodem

De bodem van De Zilk bestaat grotendeels uit kalkhoudende enkeerdgronden (matig fijn zand) en deels uit kalkloze vlakvaaggronden (leemarm en zwak lemig fijn zand; DLO-Staring Centrum, 1992: codes EZ50A en Zn21). Deze gronden komen veelvuldig voor in het bloembollengebied rondom De Zilk. De kalkloze vlakvaaggronden zijn natuurlijk ontstane gronden. De kalkhoudende enkeerdgronden zijn oorspronkelijk kalkloze gronden die als gevolg van diepdelven kalkrijk zijn geworden. Diepdelven (en omspuiten) gebeurde om de gronden geschikt te maken voor de bloembollenteelt (DLO-Staring Centrum, 1992).

Op de bodemkaart uit 1952 staan van oost naar west de volgende bodemeenheden aangegeven: Wz4, Wz2, Wz5, Wv2 en Ww1. De code Ww wordt gebruikt om de strandwallen aangegeven. De code Wv betreft de strandvlakten. De code Wz tenslotte duidt de zanderijgronden aan. Dit zijn gronden waarbij de strandwal tot op NAP is afgegraven of waar de top van de strandwal op ongeveer NAP ligt. De code Wz2 betreft de kalkhoudende zanderijgronden. De codes Wz4 en Wz5 betreffen kalkloze zanderijgronden. Op basis van deze bodemkaart wordt verwacht dat de oostelijke strandwal (deels) afgegraven of omgespit is. De westelijke strandwal lijkt niet verstoord te zijn (Van der Meer, 1952).

2.3 Bewoningsgeschiedenis

Vanaf de Late Steentijd (Laat Neolithicum), rond 2850 voor Chr., werd het gebied rondom Noordwijkerhout voor het eerst bewoond. Voor deze tijd werd het gebied waarschijnlijk slechts incidenteel bezocht tijdens de jacht en visserij. Men vestigde zich op de strandwal: een weloverwogen locatiekeuze. De strandwal zorgde voor droge voeten omdat deze hoger lag dan de rest van de omgeving. De strandvlakten waren door hun lagere ligging minder geschikt voor bewoning. De zandgronden zorgden tevens voor een ideale ondergrond voor landbouw en veeteelt, de twee belangrijkste pijlers van de neolithische samenleving. Dankzij de landbouw en veeteelt was de neolithische bewoner van deze streek 'zeker' van een betrouwbare voedselbron en men kon tevens een voedselvoorraad opbouwen. Hierdoor groeide de samenleving, waardoor deze complexer werd en organisatorisch een structuur vereiste.

Landbouw en veeteelt werden aangevuld met jagen, vissen en het verzamelen van vruchten, zaden en bruikbare materialen. De kust met zijn brak- en zoutwatermilieu aan de ene zijde van de strandwal en het moeras met zijn zoetwatermilieu aan de andere zijde, waren op loopafstand. Hierdoor beschikte de prehistorische mens over een breed arsenaal aan exploitatiemogelijkheden. Men woonde in kleine dorpen samengesteld uit enkele boerderijen. Een boerderij werd opgetrokken uit houten palen; de wanden bestonden uit vlechtwerk. Op de wanden werd leem aangebracht. Het dak werd bekleed met riet. Door intensieve bewoning van een gebied en het intensieve gebruik van de akkergronden ontstond net als vandaag de dag een bouwvoor. Tijdens archeologisch onderzoek is een dergelijk bewoningsniveau later te herkennen als een humeuze laag in de bodem waarin aardewerk, vuursteen en houtskool wordt aangetroffen.

Rond 2000 voor Chr. kreeg de toenmalige bewoner van de Bollenstreek door handel en informatie-uitwisseling de kennis om brons te vervaardigen uit tin en koper. Tin en koper komen van nature niet voor in Nederland. Om deze reden bleef brons een zeldzaam materiaal, waardoor (vuur)steen, hout, bot en gewei de meest voor de hand liggende materialen bleven. In De Zilk zijn een bronzen kokerbijl en lans- en speerpunten aangetroffen (figuur 2; ARCHIS-waarnemingsnummer 45557). Rond 800 voor Chr. vond wederom een omslag plaats: vanaf dan deed ijzer zijn intrede. De ijzersmeedkunst werd vooral toegepast voor het maken van gereedschappen en wapenning. Vuursteen raakt om deze reden dan ook steeds meer in onbruik. Er zijn (nog) geen vondsten uit de IJzertijd in De Zilk bekend.

Rond 12 voor Chr. kreeg het Romeinse Rijk steeds meer invloed in de Lage Landen. De Rijn fungeerde als noordgrens van het toenmalige Romeinse Rijk. Dit betekende niet dat de Romeinse invloed op de samenleving en de levenswijze van de mensen ophield bij de Rijn. Noordwijkerhout ligt ten noorden van de Rijn in het 'vrije Germanië', waar indertijd de Germaanse stam van de Caninefaten woonde. De Romeinse militaire kampementen van Katwijk, Valkenburg en Leiden lagen op een steenworp afstand. Door de handelscontacten met de mensen aan de andere kant van de rivier werden voorwerpen en nieuwe kennis uitgewisseld. Na de val van het Romeinse Rijk in 476 na Chr. vond er een grote omslag plaats. De Romeinen trokken weg uit Nederland, waardoor binnen Nederland een volksverhuizing van verschillende stammen op gang kwam. Pas vanaf de 8e eeuw werden de strandwallen weer meer en meer bewoond en nam de bevolking weer toe. Kleine groepen mensen stichtten kerkdorpen en bouwden hun houten huizen op de rand van de strandwal, op de overgang naar het drassige en moerassige achterland. De eerste melding van Noordwijkerhout dateert uit 889. Het dorp De Zilk wordt vanaf de 19e eeuw op historische kaarten aangegeven. Op de Cultuurhistorische Hoofdstructuur (CHS) van de provincie Zuid-Holland staat de zone langs de Hoogduinweg en de Regenvlietweg aangegeven als zandnederzetting met dichte tot half open bebouwing tot 1850. De rest van De Zilk wordt aangegeven als gebied met bebouwing, industrie en delfstoffenwinning van na 1850. Zandnederzettingen ontwikkelden zich langs op de strandwal lopende wegen (zoals de Zilkerbinnenweg) en zijn van oorsprong agrarische nederzettingen (<http://geo.zuid-holland.nl/geo-loket/html/atlas.html?atlas=chs>).

Historisch landgebruik

Om inzicht te verkrijgen in het grondgebruik in het plangebied in de Nieuwe tijd biedt de analyse van historische kaarten een goede invalshoek. Op de kaarten uit 1614 (Zandvliet, 1989) en 1681 (Sijmons & Van Eeghen, 1990) is De Zilk nog niet zichtbaar. Het gebied zal hebben gelegen in de

duinen ten zuidwesten van Vogelenzang. Pas vanaf 1818 staat De Zilk als dorp aangegeven op historisch kaartmateriaal (www.watwaswaar.nl). De eerste bebouwing concentreerde zich rond de Zilkerduinweg (figuur 3). Op de kadastrale minuut laat de verkaveling goed de ligging van de strandwallen zien. Daarnaast staan de Zilkerduinweg, de Zilkerbinnenweg, de Hoogduinweg, de Regenvlietweg en de Beeklaan aangegeven. Op de kadastrale minuut staan drie boerderijen aangegeven. Het gaat om Kronenstein, Wassenaar en Regenvliet. Op basis van de topografische kaarten uit de 20ste eeuw blijkt dat van deze drie boerderijen alleen Regenvliet mogelijk nog bestaat (www.watwaswaar.nl).

2.4 Archeologie

Archeologische verwachting

Op de IKAW ligt het plangebied in een zone met een hoge en een middelhoge kans op het aantreffen van archeologische waarden. Deze waardering is gebaseerd op de ligging van het plangebied op een strandwal (hoge verwachting) en een ingesloten strandvlakte al dan niet bedekt door duinen (middelhoge verwachting; Deeben, 2008; zie ook www.cultureelerfgoed.nl).

Volgens de Cultuurhistorische Hoofdstructuur van de provincie Zuid-Holland ligt het plangebied in een zone met bewoning vanaf het Neolithicum met een redelijke tot zeer grote kans op archeologische sporen (<http://www.geo.zuid-holland.nl>).

Volgens de Archeologische Beleidskaart van de gemeente Noordwijkerhout (Schute, 2007) ligt De Zilk grotendeels binnen een ingesloten strandvlakte met mogelijk duin- en strandwalresten (AWV8). Voor deze zone geldt een lage archeologische verwachting voor vindplaatsen vanaf het Neolithicum. De oost- en westrand van De Zilk liggen op een strandwal (AWV3). Voor de strandwal geldt een hoge archeologische verwachting voor vindplaatsen vanaf het Neolithicum. Tussen de oostelijke strandwal en de strandvlakte ligt een zone met een deels afgegraven strandwal met een kalkrijke top (AWV5) en een deels afgegraven strandwal met een kalkloze top (AWV4). Ook rondom de Lijsterbesstraat ligt een zone met een deels afgegraven strandwal met een kalkloze top (AWV4). Beide gebieden (AWV4 en AWV5) worden geclassificeerd als een zone met een middelmatige archeologische verwachting voor vindplaatsen vanaf het Neolithicum.

Bekende archeologische resten

In ARCHIS staat één archeologische vindplaats geregistreerd uit de omgeving van het plangebied (figuur 1). Circa 60 m ten oosten van het plangebied is een vondst uit de Late Bronstijd gedaan (ARCHIS-waarnemingsnummer 45557). Het betreft een bronzen bijl. Volgens ARCHIS is de exacte locatie van deze vondst niet bekend, maar het vermoeden bestaat dat de bijl op de strandwal is aangetroffen.

In plangebied De Zilk zijn reeds enkele archeologische onderzoeken uitgevoerd. Deze onderzoeken hebben geen aanwijzingen opgeleverd voor de aanwezigheid van archeologische vindplaatsen (figuur 2; ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummers 6225, 7646, 13560, 14811, 17543, 18853, 19407, 49843 en 53021). Uit deze onderzoeken blijkt dat de tot in het kalkrijke duin of strandzand is

geroerd of dat de Oude Duin- en Strandzanden grotendeels zijn vergraven of omgezet (Houkes, 2004; Klaveren, 2005; Maas & Houkes, 2004; Moerman, 2006; Porreij-Lyklema, 2012; Roessingh & Van Amen, 2006; Schiltmans, 2005; Timmerman, 2012). Tijdens twee archeologisch onderzoeken is de kalkloze top van de strandwalafzettingen (vanaf 0,4 à 1,06 m -NAP) aangetroffen (ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummers 13707 en 18853). Tijdens een onderzoek aan de Zilkerduinweg (direct ten noorden van het plangebied) is rondom de historische bebouwing een relatief intact bodemprofiel aangetroffen. Verder van de historische bebouwing af is de bodem tot in het strandwalzand omgezet (ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer 23245).

2.5 Bodemverstoringen

Historische situatie en mogelijke verstoringen

De strandwallen zijn grotendeels afgegraven en/of omgezet ten behoeve van de bloembollenteelt, de vraag naar zand voor de verbetering van grond elders, de aanleg van (spoor)wegen en uitbreidingswijken of zelfs als ballast voor schepen. Oorspronkelijk ontwikkelde de bollenteelt zich op de geestgronden van Noord- en Zuid-Holland. Geestgronden zijn door duinafgraving ontstane hoge zandgronden tussen de duinen en de lage veen- of poldergronden. Deze geesten waren met relatief eenvoudige middelen geschikt te maken voor de bollenteelt. Oude Duinen werden afgevlakt en Jonge Duinen afgegraven. Op dergelijke gronden blijkt dat door de minder rigide grondverbeteringen archeologische waarden nog bewaard kunnen zijn gebleven. Door de toenemende vraag naar geschikte tuinbouwgronden werd echter al snel uitgeweken naar de meer oostelijk gelegen strandwallen, die op een meer drastische wijze werden omgezet.

De top van de strandwallen is oorspronkelijk ontkalkt door verwerking door relatief zuur regenwater. Het op die manier ontkalkte zand is in principe niet geschikt voor de bollenteelt. Daarom zijn met name vanaf het begin van de 20e eeuw de strandwallen op grote schaal (verder) afgegraven en geëgaliseerd. De kalkloze gronden zijn als gevolg van het zogenaamde diepdelfen (gedeeltelijk) kalkrijk geworden. Diepdelfen en het nog veel desastreuzere omspuiten, gebeurde om de gronden kalkrijk te maken en daarmee geschikt voor de bloembollenteelt (Heunks, 1995). In veel gevallen zijn de strandwallen ongeveer tot 0 m NAP afgegraven. Ook het in de strandvlakten gevormde veen is vaak afgegraven, enerzijds voor de turfwinning enkele eeuwen geleden en anderzijds om ook hier een geschikte grond voor de bollenteelt te verkrijgen. Door het strandwallengebied lopen tegenwoordig brede weteringen die vroeger werden gebruikt om het zand af te voeren.

2.6 Gespecificeerde archeologische verwachting

Het plangebied ligt grotendeels in een ingesloten strandvlakte en op de randzone van een strandwal, ontstaan omstreeks 2300-1400 voor Chr. Voor de strandwal geldt een hoge archeologische verwachting voor vindplaatsen (archeologische resten) vanaf het Neolithicum. Voor de afgegraven strandwal geldt een middelhoge archeologische verwachting voor vindplaatsen (archeologische resten) vanaf het Neolithicum. Voor de strandvlakte geldt een lage archeologische verwachting. Indien in de strandvlakte sprake is van (een restant van) kalkloze oude duinafzettingen, geldt voor deze afzettingen een hoge archeologische verwachting.

Archeologische resten vanaf het Neolithicum kunnen bestaan uit (resten van) nederzettingsterreinen, akkerlagen en/of gebruiksvoorwerpen. Vegetatiehorizonten kunnen een aanwijzing zijn voor de mogelijke aanwezigheid van archeologische vindplaatsen. Daarnaast zijn vindplaatsen te herkennen aan archeologische indicatoren zoals aardewerk, vuursteen, bot, houtskool en verbrande leem. Vindplaatsen uit de periode Neolithicum t/m Late IJzertijd betreffen in de regel kleinere vindplaatsen met een omvang van minder dan 50 tot 1000 m². Indien aanwezig bevinden de archeologische resten zich waarschijnlijk in de ontkalkte top van het duin- of strandwalzand en/of op bodemlagen in het duinzand.

Uit eerder in De Zilk uitgevoerd onderzoek blijkt dat er in De Zilk sprake is geweest van zandwinning of omspitten en omspuiten van de bodem voor de bollenteelt. De mate waarin op zanderijgronden nog archeologische resten kunnen voorkomen, is afhankelijk van de diepte tot waarop de strandwal is afgegraven. Indien er nog een kalkloze top van de strandwal aanwezig is onder de versterking, geldt een hoge archeologische verwachting voor vindplaatsen vanaf het Neolithicum. Wanneer de afgegraven strandwal echter een kalkrijke top heeft, duidt dit op een grotere afgraving dan in de 'kalkloze' situatie. De verwachting wordt dan naar beneden bijgesteld tot een middel-hoge archeologische verwachting.

Op basis van de bestudeerde historische kaarten wordt geconcludeerd dat in De Zilk de historische boerderij Regenvliet nog aanwezig is. De boerderijen Wassenaar en Kronenstein zijn beide gesloopt en vervangen door nieuwbouw. Resten van deze boerderijen zullen bij deze werkzaamheden verstoord zijn. Verwacht wordt dat er geen behoudenswaardige resten van deze twee boerderijen meer in de ondergrond aanwezig zijn.

Onderdeel van het ontginningslandschap uit de 19e eeuw zijn de historische wegen. De loop van de wegen geeft de ligging van de strandwal en de richting van de ontginningen weer. Als zodanig vormen de wegen een belangrijk onderdeel van de 19e eeuwse inrichting van De Zilk. Deze wegen hebben dan ook een hoge cultuurhistorische waarde.

3 Conclusies en aanbevelingen

3.1 Conclusies

Op basis van het bureauonderzoek kan voor het bestemmingsplangebied de Zilk een gespecificeerde archeologische verwachting opgesteld worden. Uit de resultaten blijkt dat de verwachting zoals deze is opgesteld voor de archeologische beleidsadvieskaart van de gemeente Noordwijkerhout, gehandhaafd kan blijven.

De Zilk ligt grotendeels op een ingesloten strandvlakte met mogelijk duin- en strandwalresten (AWV8). Voor deze zone geldt een lage archeologische verwachting voor vindplaatsen vanaf het Neolithicum. De oost- en westrand van De Zilk liggen op een strandwal (AWV3). Voor de strandwal geldt een hoge archeologische verwachting voor vindplaatsen vanaf het Neolithicum. Tussen de oostelijke strandwal en de strandvlakte ligt een zone met een deels afgegraven strandwal met een kalkrijke top (AWV5) en een deels afgegraven strandwal met een kalkloze top (AWV4). Ook rondom de Lijsterbesstraat ligt een zone met een deels afgegraven strandwal met een kalkloze top (AWV4). Beide gebieden (AWV4 en AWV5) worden geclassificeerd als zones met een middelmatige archeologische verwachting voor vindplaatsen vanaf het Neolithicum. In De Zilk is bijna geen historische bebouwing aanwezig. De uitzondering vormt boerderij Regenvliet. Rondom deze boerderij kunnen bewoningsresten uit de Nieuwe tijd aanwezig zijn. Daarnaast zijn enkele historische wegen aanwezig.

3.2 Aanbevelingen

Op basis van de resultaten van dit onderzoek wordt aanbevolen om in het bestemmingsplan de voorschriften over te nemen zoals opgesteld op de archeologische beleidsadvieskaart van de gemeente Noordwijkerhout (Schute, 2007). Als aanvulling wordt geadviseerd om bij de eerstvolgende herziening van het bestemmingsplan Buitengebied waarbinnen het perceel van boerderij Regenvliet ligt de eisen over te nemen zoals deze gesteld worden aan een historische kern (archeologisch onderzoek bij bodemingrepen dieper dan 30 cm -Mv en groter dan 50 m²; figuur 4). Daarnaast wordt aanbevolen om de historische wegen in de huidige vorm te behouden. De wegen staan op historische kaarten reeds aangegeven en vormen een onderdeel van de 19e eeuwse inrichting van De Zilk.

Dit onderzoek doet uitspraken over de (verwachte) aanwezigheid van archeologische waarden in het plangebied. Gemeenten zijn sinds 1 januari 2012 ook verplicht om bij het opstellen en beoordelen van ruimtelijke plannen rekening te houden met cultuurhistorische waarden; daarover doet dit rapport echter geen uitspraken. Desgewenst kunnen wij u adviseren over omgang met de cultuurhistorische waarden.

Literatuur

- Bakker, H. de**, 1966. *De subgroepen van het systeem van bodemclassificatie voor Nederland*.
- Berendsen, H.J.A.**, 1998. *De vorming van het land. Inleiding in de geologie en de geomorfologie*. Van Gorcum, Assen.
- Deeben, J.H.C. (red.)**, 2008. De Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW), derde generatie. *Rapportage Archeologische Monumentenzorg* 155. Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Amersfoort (info: www.cultureelerfgoed.nl).
- DLO-Staring Centrum**, 1992. *Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000. Blad 24 Zandvoort en 25 Amsterdam*. DLO-Staring Centrum, Wageningen.
- DLO-Staring Centrum/RGD**, 1993. *Geomorfologische Kaart van Nederland, schaal 1:50.000. Blad 24 Zandvoort en 25 Amsterdam*. DLO-Staring Centrum/RGD, Wageningen/Haarlem.
- Houkes, R.A.**, 2004. Breeland blok 1 en 2, De Zilk. Een archeologisch bureau- en inventariserend veldonderzoek. *J&B projectcode: 04012 / STAR 24*. Jacobs & Burnier, Amsterdam.
- Heeringen, R.M. van & H.M. van der Velde & I. van Amen**, 1998. Een tweeschepige huisplattegrond en akkerland uit de Vroege Bronstijd te Noordwijk, prov. Zuid-Holland. *Rapportage Archeologische Monumentenzorg* 55. ROB, Amersfoort.
- Heunks, E.**, 1995. Bedreigingen van het bodemarchief door landbouwkundige bodemtechnische ingrepen: een oriëntatie. *RAAP-rapport* 100. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Amsterdam.
- Klaveren, H. W. van**, 2005. Inventariserend veldonderzoek door middel van boringen. Plan Breeland blok B. *Synthegra Archeologie rapport* 175153. Synthegra, Doetinchem.
- Maas H. & R.A. Houkes**, 2004. Zilkerduinweg 210, De Zilk, Gemeente Noordwijkerhout. Een inventariserend veldonderzoek. *J&B projectcode: 04037 / STAR 35*. Jacobs & Burnier, Amsterdam.
- Meer, K. van der**, 1952. De Bloembollenstreek. Resultaten van een veldbodemkundig onderzoek in het bloembollengebied tussen Leiden en het Noordzeekanaal. *De Bodemkartering van Nederland, deel XI / Verslagen van Landbouwkundige Onderzoekingen* No. 58.2. Stichting voor Bodemkartering, Wageningen.
- Moerman, S.**, 2006. *Inventariserend veldonderzoek, verkennende fase Zilkerduinweg, De Zilk Gemeente Noordwijkerhout*. Becker & Van der Graaf, Katwijk.
- Nederlands Normalisatie-instituut**, 1989. *Nederlandse Norm NEN 5104, Classificatie van onverharde grondmonsters*. Nederlands Normalisatie-instituut, Delft.
- Porreij-Lyklema, T.E.**, 2012. Plangebied slootuitbreiding achter sportterrein Sportlaan, de Zilk, gemeente Noordwijkerhout; archeologisch vooronderzoek: een bureau- en inventariserend veldonderzoek. *RAAP Notitie* 4321. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Weesp.
- Roessingh, W. & M. van Amen**, 2006. Noordwijkerhout-De Zilk, Beeklaan 8. Een Bureauonderzoek en Inventariserend Veldonderzoek in de vorm van boringen. *ADC-rapport* 641. ADC ArcheoProjecten, Amersfoort.
- Salman, J., H. Salman & W. Hekkens (eindred)**, 2011. *Aan zee en op de geest: een nieuwe geschiedenis van Noordwijk*. Noordwijk.

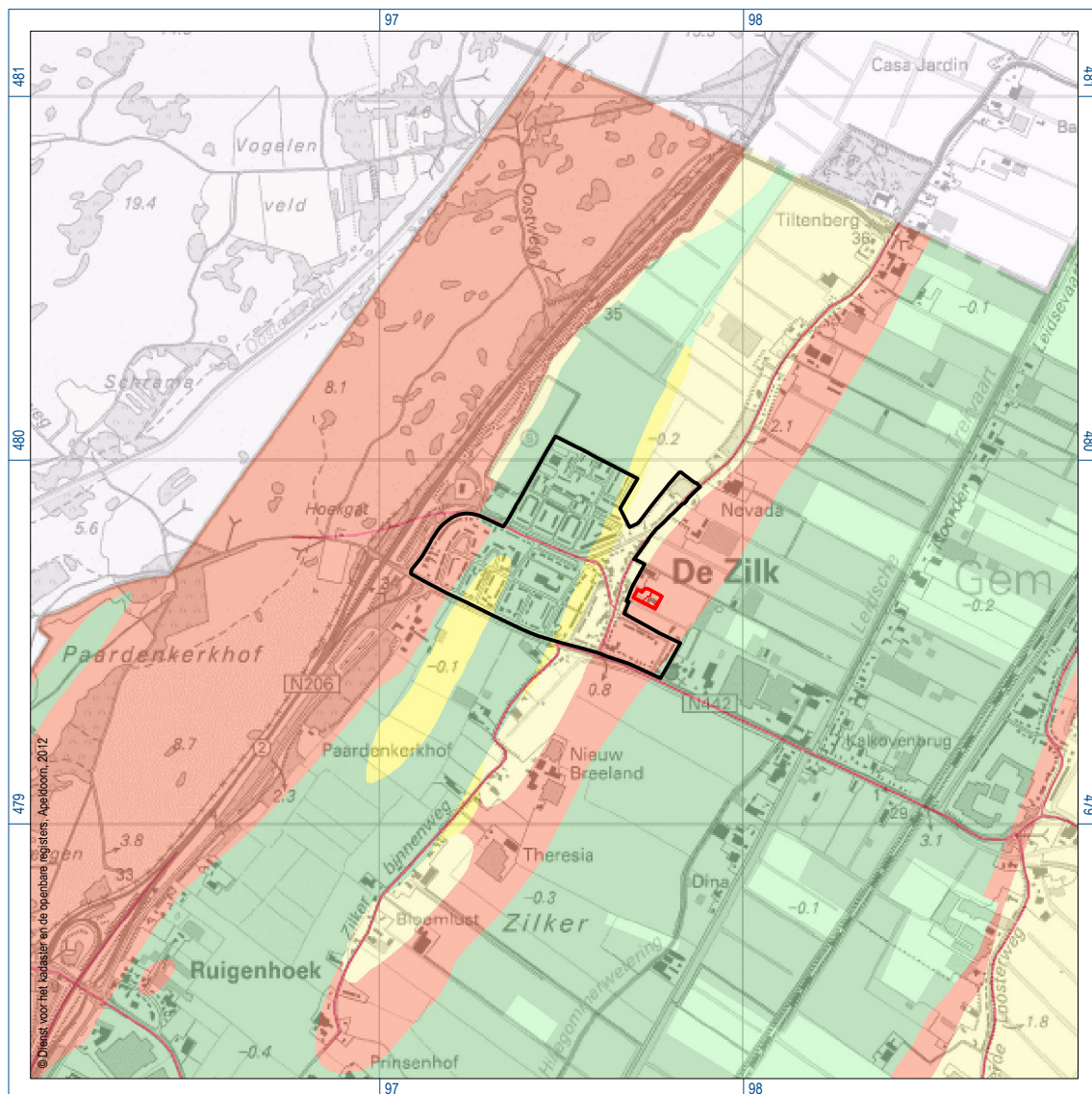
- Schiltmans, D.E.A.**, 2005. Plangebied Regenvlietweg 30 in De Zilk, gemeente Noordwijkerhout; archeologisch vooronderzoek: een bureau- en inventariserend veldonderzoek. *RAAP-notitie* 1436. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Amsterdam.
- Schute, I. A.**, 2007. Naar een realistische en duurzame omgang met het archeologisch erfgoed in de gemeente Noordwijkerhout. Deel I: Nota Archeologie gemeente Noordwijkerhout; Deel II: Archeologische beleidskaart van de gemeente Noordwijkerhout. *RAAP-rapport* 1458. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Weesp.
- Sijmons, A.H. & I.H. van Eeghen**, 1990. *Jacob Aerts. Colom's kaart van Holland 1681*. Canaletto, Alphen aan den Rijn.
- Timmerman, R.** 2011. Plangebied De Zilk, gemeente Noordwijkerhout; archeologisch vooronderzoek: een bureau- en inventariserend veldonderzoek. *RAAP-notitie* 4053. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Weesp.
- Valk, L. van der**, 1992. *Mid- and late-holocene coastal evolution in the beachbarrier area of the Western Netherlands*. Febodruk, Enschede.
- Wolters Noordhoff Atlasproducties**, 1990. *Grote Provincie Atlas Zuid-Holland, schaal 1:25.000*. Wolters-Noordhoff Atlasproducties, Groningen.
- Zagwijn, W.H.**, 1986. *Nederland in het Holoceen*. Staatsuitgeverij, 's-Gravenhage.
- Zee, R.M., van der**, 2005. Locatie 'Zilkerduinweg 208' te De Zilk, gemeente Noordwijkerhout: Een inventariserend veldonderzoek. *STAR* 74. Jacobs & Burnier, Amsterdam.
- Zandvliet, K. (red.)**, 1989. *Prins Maurits' kaart van Rijnland en omliggend gebied: door Floris Balthasar en zijn zoon Balthasar Florisz. van Berckenrode in 1614 getekend*. Alphen aan den Rijn.

Gebruikte afkortingen

AHN	Actueel Hoogtebestand Nederland
AMK	Archeologische Monumenten Kaart
ARCHIS	ARCHEologisch Informatie Systeem
CHS	Cultuurhistorische Hoofd Structuur
IKAW	Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden
KNA	Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie
-Mv	beneden maaiveld
NAP	Normaal Amsterdams Peil
PvE	Programma van Eisen
SIKB	Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer

Overzicht van figuren, tabellen en bijlagen

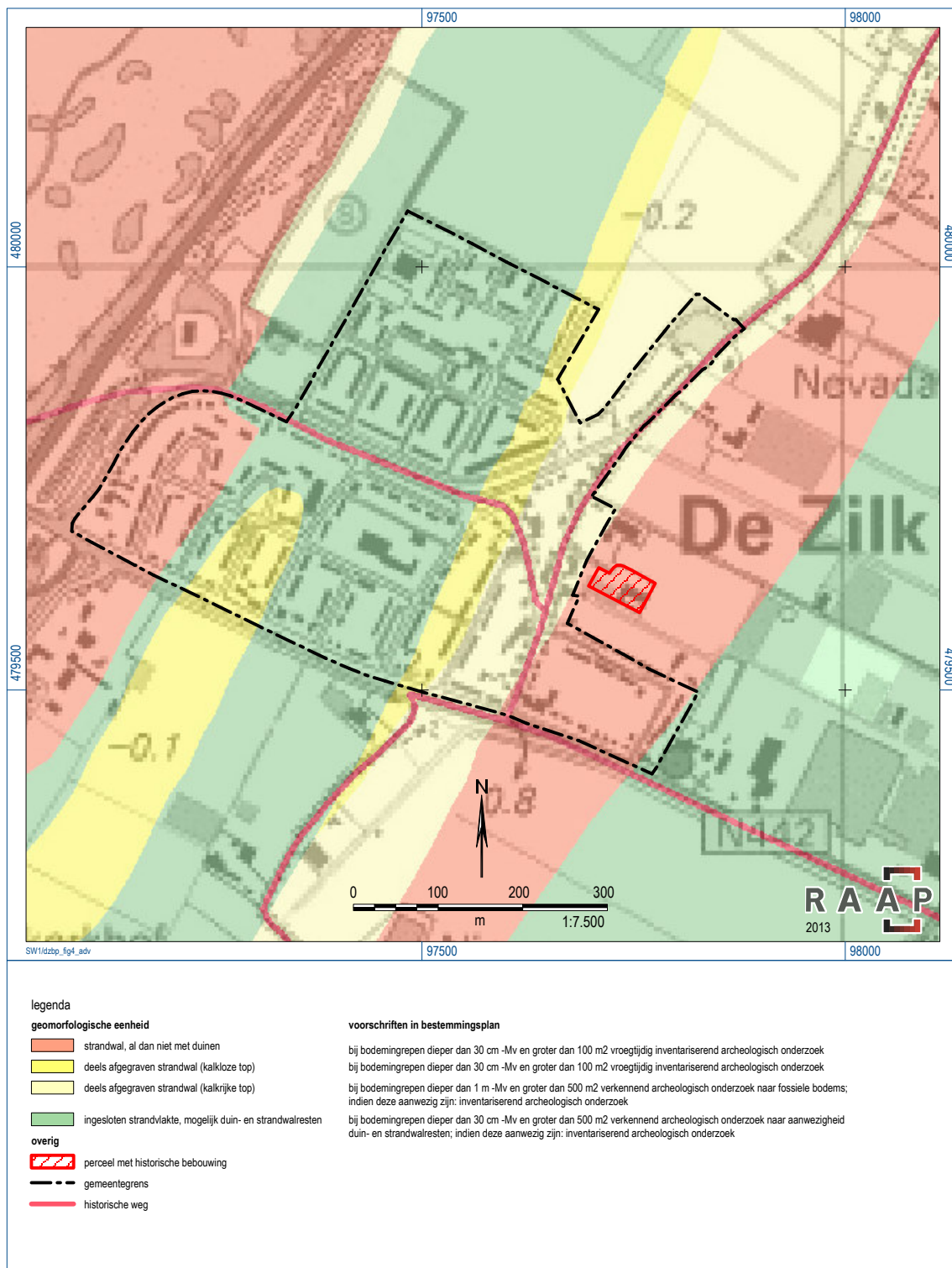
- Figuur 1.** Ligging van het plangebied (ononderbroken zwarte lijn) op de archeologische beleids- en verwachtingskaart van de gemeente Noordwijkerhout. Legenda: rood = AWW3; lichtgeel = AWW5; geel = AWW4; groen = AWW8 (bron: Schute, 2007).
- Figuur 2.** Ligging van het plangebied (gearceerd) met ARCHIS-waarnemingen (rood) en AMK-terreinen (blauw) op de CHS, rood = hoge verwachting, geel = middelhoge verwachting; inzet: ligging in Nederland (ster).
- Figuur 3.** Projectie van het plangebied (rode lijn) op de kadastrale minuut uit de periode 1811-1832 (bron: <http://www.watwaswaar.nl>).
- Figuur 4.** Advieskaart.
- Tabel 1.** Geologische en archeologische tijdschaal.

Figuur 1. Ligging van het plangebied op de Archeologische beleids- en verwachtingskaart van de gemeente Noordwijkerhout Rood=AWV3; lichtgeel=AWV5; geel=AWV4 en groen=AWV8 (bron: Schute, 2007).

Figuur 3. Projectie van het plangebied (rode lijn) op de kadastrale minuut uit de periode 1811-1832 (bron: <http://www.watwaswaar.nl>).

Figuur 4. Advieskaart.

Geologische perioden				Archeologische perioden								
Tijdvak	Chronozone		Datering	Tijdperk			Datering					
Holoceen	Laat Subatlanticum		1150 na Chr.	Nieuwste tijd (=Nieuwe tijd C)								
				Nieuwe tijd	B	1795						
	Vroeg Subatlanticum	0	Middeleeuwen		A	1650						
				Laat	1500							
				Vol	1250							
				Vroeg	Ottoons	1050						
					Karolingisch	900						
					Merovingisch laat	725						
					Merovingisch vroeg	525						
	Subboreaal	-450 voor Chr.	Romeinse tijd	Laat	450							
				Midden	270							
				Vroeg	70 na Chr.							
	Atlanticum	3700	IJzertijd	Vroeg	15 voor Chr.							
Laat				250								
Midden				500								
Bronstijd			Vroeg	800								
			Laat	1100								
			Midden	1800								
Neolithicum (Nieuwe Steentijd)			Vroeg	2000								
	Laat	2850										
	Midden	4200										
Boreaal	7300	Mesolithicum (Midden Steentijd)	Vroeg	4900/5300								
			Laat	6450								
			Midden	8640								
Preboreaal	8700		Vroeg	8640								
	9700			9700								
Pleistoceen	Weichselien	Laat Glaciaal	Late Dryas	11.050		Laat	12.500					
			Allerød	11.500				Jong B	16.000			
			Vroege Dryas	12.000						Jong A	35.000	
			Bølling	12.500								Midden
		Vroegste Dryas	13.500	Oud								
		Pleniglaciaal	Laat									
			Midden				Denekamp			30.500		
			Vroeg				Hengelo			60.000		
							Moershoofd			71.000		
		Vroeg Glaciaal	Odderade									
			Brørup									
	Eemien	114.000	Prehistorie	Paleolithicum (Oude Steentijd)								
	Saalien II	126.000										
	Oostermeer	236.000										
	Saalien I	241.000										
	Belvédère/Holsteinien	250.000										
	Glaciaal x	322.000										
	Holsteinien	336.000										
	Elsterien	384.000										
		416.000										
		463.000										
		463.000										
		463.000										
		463.000										
		463.000										
		463.000										

Tabel 1. Geologische en archeologische tijdschaal.